

تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران به روایت دکتر علی اکبر ولایتی (مروری بر گذشته – بخش ۴۵)

سیداسماعیل جرجانی ۳-

روز نامه « فرهیختگان » پیش از این، در ستونی تحت‌عنوان « تاریخ علم در اسلام و ایران» به تبیین مباحث علمی و دقیق تاریخ این مبحث مهم و مطرح در مجامع علمی روز می پرداخت. بن مایه این رشته مقالات، اساسا مباحثی بود که دکتر علی اکبر ولایتی در برنامه تلویزیونی «ایران» از شبکه دوم سیما بیان کرده و سپس، بنا به درخواست‌های متعدد اساتید، پژوهشگران و دانشجویان، جهت تبیین دقیق تر مباحث و ارائه مستندات این مطالب، برای چاپ در روزنامه، تنظیم کرده بودند. روزنامه «فرهیختگان» در پاسخ به درخواست‌های مکرر خوانندگان، مطابق گذشته به چاپ این مجموعه ادامه خواهد داد. البته به‌جهت اتصال و پیوستگی مباحث، پیش از شروع مباحث جدید، نگاه و مروری خواهیم داشت به مباحث گذشته که در همین ستون منتشر خواهد شد.

۱۱۱

سیداسماعیل جرجانی را مردی دقیق، موشکاف، میانه‌رو و عارف‌مسلك معرفی کرده‌اند. در مقام علمی وی ذبیح‌الله صفا نوشته است: «اهمیت جرجانی در طب از دو جهت است اول آن که او بعد از ابن‌سینا نخستین کسی است که در آثار خود همه مباحث علم طب را چنان که قدما می‌اندیشیده‌اند، با تحقیقات و مطالعات جدید مورد مطالعه قرار داد و دیگر از آن باب که مهم‌ترین آثار طبّی را در زبان فارسی پدید آورد و جمیع مباحث مربوط به علم پزشکی را در آن کتب مورد بحث و تحقیق قرار داد و بسیاری از اصطلاحات پارسی را در این علم که تا آن عهد وجود داشت و ممکن بود به‌تدریج از میان برود در کتب خویش گردآورد.»^۱
بی‌هقی او را مردی جدی و سخاوتمند وصف کرده و ابن ابی‌اصیبه او را پزشکی بزرگ و بسیار شایسته ذکر کرده است. او صرفا پزشک دربار نبود، بلکه در هر دانشی رایزن و مشاور بود. منصب پزشکی نظامی را نیز برعهده داشت؛ چنان‌که در فصل‌هایی از کتاب‌های پزشکی خود به زخم‌های سوارکاری و آسیب‌های ناشی از جنگ بر پوست و بدن پرداخته است حتی تنها اشاره او به بیماری‌های چشم، اشاره او به درمان زخم پیکان در چشم است.

سیداسماعیل جرجانی سفرهایی به چند شهر ایران داشته که علتش به‌درستی روشن نیست؛ شاید برای کسب فضیلت و استفاده از محضر استادان یا برای امرار معاش و تمتع یافتن از فراوانی نعمت و آبادانی برخی شهرهای ایران و اندوختن تجربه بوده است. نشانی از جرجانی در بلخ در دست داریم؛ زیرا این عبارت از کتاب ذخیره خوارزمشاهی دلالت دارد که وی سفری به بلخ کرده است: «گوارش عنبر: بدان که این گوارش معروفست که از بهر کسی ساخته‌اند و بدو بازخوانند. من به شهر بلخ یکی را دیدم که او را درد معده بود؛ بسیاری علاج وی را کرده بودند؛ [اما] از هیچ داروشفا نیافت. به این گوارش در حال صحت بازآمد. بدین سبب آزمودم [و دریافتم که] سخت نیکوست» (آغاز باب نهم قرابادین). هم‌چنین از سفر به قم نیز آگاهی داریم و می‌دانیم که وی در آنجا با فرزندان کیا کوشیار، منجم صاحب‌نام ایرانی، آشنا شده است زیرا که خویش می‌گوید: «امروز فرزندان او [=کوشیار] اندر نواحی قم مقام دارند و علم نجوم بداندند و بنده ایشان را به شهر قم دید[ام] و اندر دست ایشان کتاب‌ها دید[ام] به خط کوشیار» (آخر کتاب نهم). همین سفرهای جرجانی نشان می‌دهد که آثار مکتوب او مبتنی بر مشاهده و آزمایش بوده، نه علم خشک نظری و این خود دلیل دیگری است بر عظمت مقام علمی جرجانی.^۲
به نظر می‌رسد جرجانی نیمه اول عمر خود را به درک محضر بزرگان دین و عرفان، و نیز کسب دانش نظری و تجربی پزشکی اختصاص داده بوده است.^۳

پی‌نوشت:

- صفا، ذبیح‌الله (۱۳۵۳). تاریخ ادبیات در ایران، تهران، دانشگاه تهران، ج ۲، ص ۳۱۵.
- بیش، تقی (۱۳۴۱-آبان). «فناسن کتابخانه آستان قدس رضوی: ذخیره خوارزمشاهی، بخش اول: معرفی کتاب و مولف»، نامه آستان قدس، ش ۱۳، ص ۵۱.
- امینی، فریشد (۱۳۸۸-تیر). «ذخیره خوارزمشاهی»، کتاب ماه علوم و فنون، دوره دوم، ش ۱۱۵، ص ۱۸.

نیمکت خبر

کدام دروس عملی دانشگاه تهران به‌صورت حضوری برگزار می‌شود؟

حسین حسینی، معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه تهران در گفت‌وگو با باشگاه خبرنگاران جوان، درباره برگزاری دروس عملی در این دانشگاه اظهار کرد: «کلاس‌های دانشگاه تهران از روز شنبه، دوم اسفند ۹۹ برای تمامی مقاطع تحصیلی کارشناسی، ارشد و دکتری آغاز می‌شود.» او افزود: «دانشگاه تهران با برنامه‌ریزی مناسب به‌منظور حضوری برگزار کردن دروس عملی قصد کاهش تجمع دانشجویان را در کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها و خوابگاه‌ها دارد. حسینی تصریح کرد: «از ابتدای ترم اساتدان تلاش خواهند کرد تا مقدمات دروس عملی را به‌گونه‌ای فراهم کنند که برخی از آنها به شیوه الکترونیکی یا مجازی و بقیه به‌صورت حضوری برگزار شوند.» او گفت: «دروس عملی در مقاطع و رشته‌های مختلف متفاوت است، برای مثال در رشته کشاورزی به‌خصوص مقطع کارشناسی و ارشد بیشتر درس‌ها حضوری هستند.» حسینی ادامه داد: «بیش از ۵۰ درصد برنامه درسی رشته دامپزشکی عملی هستند و دانشجویان باید در کارگاه‌ها، کارآموزی‌ها، کارورزی‌ها و عملیات درمانگاهی شرکت کنند.» معاون آموزشی دانشگاه تهران بیان کرد: «در برخی رشته‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی احتمال دارد که دروس عملی هم وجود داشته باشد، برای مثال در رشته ادبیات دروس عملی وجود ندارد، اما در رشته باستان‌شناسی بخش قابل توجهی از دروس نیاز به عملیات میدانی و حضور در مراکز نمونه‌برداری و کاوشگری دارد.» حسینی مطرح کرد: «در پردیس علوم دانشگاه تهران بخش زیادی از دروس رشته‌هایی مانند زمین‌شناسی، زیست‌شناسی و... عملی هستند، همچنین در رشته مهندسی شیمی و رشته‌های فنی بخشی از دروس عملی به‌صورت حضوری ارائه می‌شوند و پراکندگی دروس عملی در رشته‌های مختلف متفاوت است.»

دانشگاه

گزارش «فرهیختگان» از حضور گروه‌های جهادی دانشجویی در منطقه زلزله‌زده سی سخت

دانشجوهای جهادی سی سخت را تنهانگذاشتند

زهرا رمانی

روزنامه‌نگار

بعد از زلزله بزرگ کرمانشاه که سال ۹۶ خسارت‌های زیادی را برای این استان مرزی به‌همراه آورد، حالا در آخرین روزهای سال ۹۹، دوباره زمین به غرش درآمد تا این بار اهالی منطقه سی سخت در مرز استان‌های اصفهان و کهگیلویه‌وبویراحمد را بی‌خواب کند. زلزله‌ای به بزرگ ۵/۶ ریشتر در عمق ۱۰ کیلومتری زمین که خسارت‌های مالی زیادی هم به‌همراه داشت. درست است که این زلزله خسارت جانی نداشت، اما نگاه کردن به فیلم‌های منتشرشده از آن در فضای مجازی هم می‌تواند دلهره‌آور باشد. زلزله‌ای که در دوران پیداشدن سروکله کرونا ی انگلیسی به وقوع پیوسته و همین مساله باعث ایجاد نگرانی‌های بیشتری از لحاظ رعایت پروتکل‌های بهداشتی در سی سخت شده‌است. هرچند دستگاه‌های امدادی در همان ساعت اولیه وقوع این زلزله خودشان را به منطقه رساندند، اما مثل همیشه گروه‌های جهادی دانشجویی هم قدم‌بأنهادکنار مردم زلزله‌زده حاضر بودند تا بتوانند کارهای امدادی خود را بدون فوت وقت دنبال کنند. گویی حضور گروه‌های جهادی در مناطق زلزله‌زده دیگر به یکی از رسم‌های نانوشته در امداد و نجات تبدیل شده است تا جایی که حتی دیگر نیاز نیست دستگاهی این گروه‌ها را برای امدادرسانی به‌خط کند، بلکه خودشان به صورت خودجوش پا در رکاب می‌شوند و به‌دلیل ظرفیت بالایی که دارند، می‌توانند در حوزه‌های مختلف از امدادونجات گرفته‌تفاعالیت‌های عمرانی حضور موثری داشته باشند. در این گزارش به‌سرآغ مسئولان بسیج درگیر در زلزله سی‌سخت رفتیم تا برآیمان از وضعیت این روزهای مردم این خطه از کشور بگویند.

مسئول جهادسازندگی بسیج دانشجویی:

جهاد سازندگی در منطقه سی سخت از ایام نوروز شروع می‌شود

صادق مفرد، مسئول جهادسازندگی بسیج دانشجویی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درباره حضور گروه‌های جهادی به مناطق زلزله‌زده سی سخت گفت: «دانشجویان دانشگاه‌های کهگیلویه‌وبویراحمد در این مناطق مستقر شدند و بعد از آنها تیم‌هایی از دانشگاه‌های اصفهان و استان فارس نیز به‌عنوان نیروهای کمک‌ی از پنجشنبه به منطقه رفته‌اند تا کارهای مربوط به شناسایی و ارزیابی انجام می‌دهند. البته طبق برآوردهای اولیه نیاز اصلی مردم به اسکان اولیه است و قطعا بعد از ثبات در منطقه گروه جهادی در حوزه ساخت‌وساز نیز وارد عمل خواهند شد.» او ادامه داد: «طبیعتا موج اصلی کمک‌رسانی به مناطق زلزله‌زده مربوط به حضور نیروها برای کارهای عمرانی است که این مهم نیز به ایام نوروز موکل خواهد شد. با توجه به شرایط کرونایی قصد نداریم در این مناطق با ازدحام گروه‌های جهادی روبه‌رو باشیم، به همین دلیل حضور نیروها صرفا به‌حد موردنیاز خواهد بود.» مسئول جهادسازندگی بسیج دانشجویی تصریح کرد: «با توجه به شرایط موجود، همین میزان نیروهایی که از دانشگاه‌های اصفهان و شهرهای همجوار در منطقه حضور دارند برای پیشبرد کارها کفایت می‌کند ونیازی به‌اعزام نیروهای بیشتر درحال حاضر نیست، اما قطعا زمانی که بحث ساخت‌وساز منازل زلزله‌زده آغاز شود، از ظرفیت گروه‌های جهادی استان‌های همجوار نیز بهره خواهیم برد؛ چراکه در آن زمان دیگر نمی‌توان به حضور چند گروه اکتفا کرد.»

مفرد بیان داشت: «معاون دانشجویانی که امروز در سی سخت حضور دارند، مربوط به دانشگاه‌های کهگیلویه‌وبویراحمد می‌شوند و شاید جمعیت ۱۰۰ نفره از استان‌های هموار به این منطقه رفته باشند. دانشجویان در تیم‌های نهایتا ۵نفره در این مناطق حضور دارند تا از لحاظ رعایت پروتکل‌های بهداشتی نیز با مشکل مواجه نشویم. البته باید به این مساله نیز اشاره کنم تیم‌هایی که امروز در این منطقه حضور دارند، عمدتا جزء تیم‌های پیش‌فراول و امدادی هستند، اما حتما یکی از زمینه‌های فعالیت تیم‌هایی که در آینده به این منطقه می‌روند بحث کرونا خواهد بود.»

مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان فارس:

آمادگی ۱۱۰ گروه جهادی برای بازسازی منازل آسیب‌دیده مهدی محمودی، مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان فارس گفت:

«ساعت‌های اولیه پنجشنبه هفته گذشته تیم‌های پیش‌روی جهاد دانشجویی به‌منظور ارزیابی اولیه خسارت‌های واردشده به منطقه اعزام شدند تا از نزدیک وضعیت را مورد بررسی قرار داده و گزارش‌های لازم را ارسال کنند. خوشبختانه تلفات جانی در این زلزله نداشتیم اما متأسفانه منازل مسکونی آسیب‌دیده و بانوجه به اینکه بازندگی شدیدی نیز در منطقه داشته‌وهنوز احتمال سی‌ارزه وجود دارد، درحال

تأمین نیازهای اولیه هستیم.» او بایان اینکه نیاز اولیه برای مردم منطقه چادر و پتو تعیین شده که خوشبختانه توانستیم تعدادی از این اقلام را همان پنجشنبه هفته گذشته با همکاری ستاد اجرایی فرمان امام تأمین و به منطقه ارسال کنیم، ادامه داد: «بعد از مکاتبه‌ای که با تهران انجام دادیم، نیازها به پایتخت اعلام شد و باز همان روز پنجشنبه تعدادی چادر، پتو و جیره خشک از سمت تهران ارسال و روز گذشته به دست‌مان رسید که توزیع آن را در منطقه انجام خواهیم داد.»مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان فارس افزود: «یکی از کارهایی که امروز توسط گروه‌های جهادی مستقر در منطقه دنبال می‌شود، شناسایی

منازل آسیب‌دیده و تعیین درصد خرابی‌هاست، تا از این طریق بتوانیم کار گروه جهادی را در بسیج دانشجویی شکل دهیم و حتما یکی از اقدامات بعدی‌مان ورود به مباحث عمرانی است.» محمودی با تاکید بر اینکه امروز ۱۱۰ گروه جهادی دانشجویی در شیراز و شهرستان‌های اطراف آن داریم، بیان داشت: «قطعا در مرحله دوم که همان ورود به حوزه عمرانی و بازسازی منازل خواهد بود، گروه‌های دانشجویی به این منطقه خواهند رفت. خوشبختانه طی فراخوان عمومی‌ای که صورت گرفته، تمام گروه‌های دانشجویی مستقر در شیراز برای این مهم اعلام آمادگی کرده‌اند و هیچ مشکلی از این بابت نداریم. در نظر داریم بعد از برنامه‌ریزی دقیق، بتوانیم گروه‌های دانشجویی را به‌صورت منظم به منطقه اعزام کرده و نه تنها از ازدحام گروه‌ها جلوگیری کنیم، بلکه بتوانیم فعالیت‌های عمرانی برای بازسازی، تعمیر و مرمت منازل آسیب‌دیده را با برنامه دقیق تری دنبال کنیم.» او با تا کید بر اینکه از طریق گروه‌های جهادی فراخوان جمع‌آوری کمک‌های مردمی منتشر شده و این کمک‌ها در سطح استان توسط گروه‌های جهادی جمع‌آوری می‌شوند، گفت: «در نظر داریم کمک‌های مردمی را به‌صورت متمرکز از شیراز به سمت منطقه زلزله‌زده ارسال کنیم. علی‌رغم اینکه فعلا تیم ارزیابی‌مان در منطقه حضور دارد در نظر داریم با یک نظم خاصی گروه‌ها را به سی سخت اعزام کنیم تا از لحاظ رعایت پروتکل‌های بهداشتی هم مشکلی ایجاد نشود.»مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان فارس خاطرنشان کرد: «ما از ابتدای شیوع کرونا از سال گذشته تا امروز ۴ مرحله توزیع بسته‌های معیشتی را داشتیم که در هر مرحله حدود ۴۰ هزار بسته معیشتی در سطح استان به دست‌نیازمندان رسیده‌است، امروز نیز با همکاری ستاد اجرایی فرمان امام در حال تدارک مرحله پنجم هستیم، البته منتظر گزارش اولیه تیم پیش‌رو هستیم و بعد از آن در حوزه توزیع بسته‌های معیشتی و جیره خشک در مناطق زلزله‌زده را نیز آغاز خواهیم کرد.»

مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان اصفهان:

اولین موکب دانشجویی در منطقه سی سخت راه‌اندازی شده است

علی ربیعی، مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان اصفهان نیز در این باره گفت: «خوشبختانه روستاهای منطقه

سی سخت ۱۰ تا ۲۰ درصد آسیب‌دیده و مشکلی از این بابت وجود ندارد، اما اصل آسیب متوجه خود شهر سی سخت است، البته این خسارت به‌صورت تخریب کامل منازل نبوده بلکه در اکثر واحدهای مسکونی با ترک‌خوردگی دیوار خانه یا حیاط روبه‌رو هستیم، با این حال منازل عملا از حیث مهندسی و ایمنی قابل سکونت نیستند، به همین دلیل نیاز داریم دستگاه‌ها و گروه‌های جهادی در ابتدا در حوزه آواربرداری و خاک‌برداری وارد عمل شوند.» او با بیان اینکه بعد از اتمام خاک‌برداری باید در حوزه ساخت‌وساز وارد عمل شویم، اظهار داشت: «گروه‌های جهادی امروز با توجه به شرایط موجود در حوزه راه‌اندازی موکب و تأمین غذای گرم فعالیت می‌کنند تا بعد بتوانیم برای مرحله دوم که همان آواربرداری و ساخت‌وساز خواهد بود، اقدام به سازماندهی گروه‌های جهادی دانشجویی کنیم. در سی سخت برعکس زلزله کرمانشاه که به‌دلیل تلفات انسانی و زیر آوار بودن وسایل مردم، نیاز به اعزام سریع گروه‌های جهادی بود، چنین شرایطی را نداشتیم.» مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان اصفهان با تاکید بر اینکه جز یکی دو مورد، سقف هیچ خانه‌ای تخریب نشده است، اظهار داشت: «عمده مشکل مردم این منطقه تا جمعه قطعی برق و گاز بوده که با هماهنگی‌های دستگاه‌های متولی این مشکل نیز برطرف‌شده است.» از طرف دیگر در حال حاضر یک موکب در منطقه راه‌اندازی شده و قرار به توزیع روزانه ۳ تا ۴ هزار پرس غذاست؛ البته طی روزهای آینده تعداد موکب‌ها به ۳ تا ۴ هزار افزایش خواهد یافت و تأمین غذای گرم هم تا زمانی که شرایط به وضعیت عادی برسد ادامه خواهد داشت.» ربیعی با اشاره به اقدامات گروه‌های جهادی مستقر در منطقه برای پیشگیری از شیوع بیماری کرونا تصریح کرد: «در حوزه کرونا اقدام ویژه‌ای رخ ن داده، اما مساله مهم این است که در هیچ نقطه‌ای از مناطق زلزله‌زده شاهد تجمع جمعیت نبوده‌ایم و با مردم صبوری روبه‌رو هستیم، همین مربوطه اعلام کردیم که در صورت تغییر وضعیت، شرایط لازم برای اعزام گروه‌های جهادی شامل تیم‌های پزشکی، عمرانی و فرهنگی را داریم و به‌سرعت می‌توانیم گروه‌های مورد نیاز را سازماندهی کنیم.» مدیر عملیات جهادی بسیج دانشجویی استان اصفهان خاطرنشان کرد: «ارزیابی گروه‌های پیش‌روی دانشجویی در شهر سی سخت و حتی روستاهای اطراف به‌طور کامل تمام شده است و در شرایط فعلی تنها باید دستگاه‌های متولی به‌سرعت برای آواربرداری وارد عمل شده تا بتوانیم در مرحله بعد کار مرتب سازمان‌ها را با حضور گروه‌های جهادی دنبال کنیم.»

اینترنت رایگان دانشجویان ۶ ماهه است

علی خاکی صدیق در گفت‌وگو با مهر درباره جزئیات اینترنت رایگان ویژه دانشجویان گفت: «وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات از ۲۵ بهمن‌ماه بسته ۶۰ گیگابایتی اینترنت رایگان در اختیار دانشجویان قرار داده و ظاهرا این اینترنت شامل تمام دانشجویان مراکز دانشگاهی و حوزوی در تمامی مقاطع است.» وی با بیان اینکه مهلت ثبت‌نام برای دریافت این بسته اینترنت از زمان اعلام‌شده تا ۱۵ روز بعد از آن پیش‌بینی شده و این مهلت قابل تمدید نیست، از دانشجویان درخواست کرد سریعا با مراجعه به سامانه https://ictgifts.ir نسبت به ثبت‌نام اقدام کنند. معاون آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اظهار داشت: «وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که حوزه‌های علمیه را درخواست کرده است.» وی ادامه داد: «بسته هدایا برای بازه زمانی ۱ ماهه پیش‌بینی شده است و حداکثر پس از گذشت ۱۰ روز از اتمام مهلت ثبت‌نام در حساب کاربری انتخابی دانشجو منظور می‌شود.»

بیکاری بالای دانش‌آموختگان رشته‌های حقوق و روانشناسی

جلسه ۱۹۳ شورای تحول و ارتقای علوم انسانی شورای عالی انقلاب فرهنگی به ریاست غلامعلی حداد‌عادل به‌صورت حضوری و آنلاین در محل دبیرخانه این شورا برگزار شد که به بررسی رشته روابط عمومی اختصاص داشت. محمدرضا آهنجیان در سخنانی اظهار داشت: «باید مشخص شود که دانش‌آموخته‌های این رشته و گرایش‌های آن در کجا مشغول فعالیت می‌شوند.» وی به رشته‌های پرطرفداری مثل روانشناسی و حقوق اشاره کرد و گفت: «در این رشته‌ها به‌قدری تولید انبوه صورت گرفته است که الان بایکاری دانش‌آموختگان این رشته‌ها مواجه شده‌ایم و این نگرانی در زمینه رشته روابط عمومی نیز وجود دارد که به‌دلیل استقبال زیادی که در گام اول صورت می‌گیرد، باعث شود مجددا دانشگاه‌ها پذیرش بالایی داشته باشند و در نتیجه گسترش زیاد این رشته باعث می‌شود که فارغ‌التحصیلان این رشته در زمینه اشتغال دچار مشکل شوند.» مدیرکل دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تصریح کرد: «به‌منظور جلوگیری از مخاطرات خاصی که رشته‌های پرطرفدار با خود دارند و برای پیشگیری از آسیب‌های بعدی به شان و جایگاه این رشته، ضروری است در نسخه نهایی شرایط پذیرش دانشجو در این رشته قید شود که چه زیرنظام‌هایی و با چه مشخصاتی اجازه دارند در این رشته پذیرش دانشجو داشته باشند.»